

стимулювання розвитку виробництва [Текст] / О. В. Дзюблук, Г. М. Забчук // Фінанси України. - 2012. - № 7. - С. 17-27.

8. Міщенко С. Удосконалення монетарної політики та регулювання фінансових систем [Текст] / С. Міщенко // Вісник Національного банку України : науково-практичний журнал. — 2011. — № 5. — С. 21-27.

9. Шабранська Н. І. Аналіз факторних зв'язків між бюджетною та грошово-кредитною політикою та ІСЦ (інфляцією) [Текст] / Н. І. Шабранська // Формування ринкових відносин в Україні : збірник наукових праць. — 2011. — № 12. — С. 84-92.

10. Гриценко А. А. Особливості сучасного етапу соціально-економічного розвитку та монетарна стратегія : тези доповіді [Текст] / А. А. Гриценко // Стратегія соціально-економічного розвитку України та пріоритети грошово-кредитної політики : матеріали науково-практичної конференції / Інститут економіки та прогнозування НАН України, НБУ. — К., 2007. — С. 40-51.

11. Офіційний сайт Державної служби статистики України. — Режим доступу: [икгзіаі.до^иа](#). — Назва з екрана.

12. Офіційний сайт Національного банку України. — Режим доступу: [Шр://№№гоБапк.шоуиа](#). — Назва з екрана.

Поступила до редакції 02.04.13

© Г. Я. Глуха, 2013

УДК 338.47:339.9 (477)

Л. Ю. Чобаль*

ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТРАНСПОРТНОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

У статті розглянуто основні проблеми функціонування транспортного комплексу України. Окреслено сучасний стан і тенденції розвитку транспорту в умовах глобалізації. Запропоновано деякі шляхи щодо посилення його розвитку на перспективу.

Ключові слова: транспортний комплекс, транспорт, транзитні перевезення, розвиток, економіка.

В статье рассмотрены основные проблемы функционирования транспортного комплекса Украины. Очерчено современное состояние и тенденции развития транспорта в условиях глобализации. Предложены некоторые пути относительно усиления его развития на перспективу.

Ключевые слова: транспортный комплекс, транспорт, транзитные перевозки, развитие, экономика.

The Basis problems of functioning of the transport complex of Ukraine are analyzed in the article. The current state and trends of transport development in Ukraine are outlined. Some ways to strengthen its development in the future are proposed.

Keywords: transport complex, transport, transit transport, development, economy.

Постанова проблеми. Еволюція світової економіки супроводжується структурними зрушеннями у виробництві товарів і послуг, а також у міжнародній торгівлі, що в значній мірі залежить від змін у розвитку світового транспорту, особливості функціонування якого є також обернено залежні від все більш активної глобалізації. Стрімкий розвиток міжнародної торгівлі та зростання кількості потужних транснаціональних компаній передбачають безперешкодне переміщення трудових і сировинних ресурсів й товарів, що об'єктивно неможливо здійснити без участі транспортного комплексу. Транспортні послуги задіяні на початку та в кінці процесу реалізації зовнішньоторго-

вельної операції, включаються в ціну товару або ж виявляються в ній у непрямому вигляді.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий вклад у розв'язок загальних та галузевих проблем розвитку транспорту здійснили відомі українські і зарубіжні науковці, зокрема О. Андрущенко, Ю. Барабаш, Я. Вітковський, О. Дейнека, В. Дикань, Є. Ерфан, О. Ємельянова, Г. Кірпа, К. Кльозе, Ю. Пашенко, Л. Позднякова, Д. Прейгер, Ф. Пфоль, О. Собкевич, І. Фехнер, Ю. Цветов, І. Шевченко, Н. Якименко та інші. Питанням розвитку транспортно-логістичних систем у контексті глобалізації присвятили свої праці В. Карасьов, Г. Мартин, Х. Шуманн,

* Чобаль Л. Ю. — викладач, Ужгородський торговельно-економічний інститут Київського національного торговельно-економічного університету, м. Ужгород.

О. Сергєєва, Ю. Чернецький. Проте вагомий науковий доробок науковців не вичерпує потреби у дослідженнях специфіки функціонування транспортного комплексу України в сучасних умовах.

Метою статті є виявлення основних проблем і окреслення перспектив функціонування транспортного комплексу України в умовах глобалізації.

Викладення основного матеріалу. Функціонування вітчизняного транспортного комплексу сьогодні супроводжується багатьма проблемами, викликаних загальною макроекономічною нестабільністю та відсутністю належної політики сталого галузевого розвитку. До основних із них слід віднести:

— значний ступінь зношеності основних виробничих фондів (зокрема рухомого складу);

— недостатній обсяг інвестицій, необхідних для оновлення та забезпечення інноваційного розвитку матеріально-технічної бази транспортного комплексу;

— відсутність адекватного механізму державно-приватного партнерства, недостатній обсяг бюджетного фінансування та амортизаційних відрахувань;

— недосконалість інституційного забезпечення;

— низький рівень використання транзитного потенціалу держави;

— недосконалість механізму лізингу;

— недостатність обсягів капіталовкладень в модернізацію об'єктів інфраструктури залізниць, аеропортів та морських портів, забезпечення розвитку мережі автомобільних доріг загального користування;

— негативний вплив транспорту на екологію.

Наявність зазначених проблем є загрозою для всього національного господарства, а в умовах активної глобалізації — дестабілізуючим чинником інтернаціональних світогосподарських зв'язків, оскільки транспорт як міжгалузева і міжрегіональна система забезпечує умови життєдіяльності та господарювання.

Станом на 2011 р. розподіл перевезених вантажів за видами транспорту майже не змінився в порівнянні з попередніми роками: залізничний транспорт становив 25 % (469 млн. т.), автомобільний (з врахуванням перевезень, виконаних для власних потреб) — 66 % (1253 млн. т), а всі решта види транспорту — 1 %. У товарообороті лідирує як завжди залізничний транспорт — 243,9 млрд. ткм. у 2011 р. На другому місці знаходиться трубопровідний транспорт — 136,8 млрд. ткм. і найменший товарооборот простежується в авіаційному — 0,4 млрд. ткм. [1, с. 51—52].

Протягом 2005—2011 рр. лівову частку обсягів транзитних вантажопотоків територією Укра-

їни (без урахування трубопровідного транспорту) склали перевезення залізничним транспортом — 90,2 % у середньому за період. З 2007 р. відбувалося поступове зменшення обсягів перевезень вантажів залізничним транспортом, що пов'язано із збільшенням частки обсягів перевезень автомобільним (з 0,6 до 5 млн. т.) і морським (з 3,8 до 3,9 млн. т.) видами транспорту.

За аналізований період також простежується динамічне використання повітряного простору України, де обсяги перевезень транзитних вантажів авіаційним транспортом зросли удвічі (з 1,4 до 2,8 тис. т), однак їхня частка у структурі загальних перевезень вантажів залишається мізерною. Із 2005 р. по 2008 р. відбувалося зростання обсягів транзитних вантажів, що перевозилися річковим транспортом (з 10,1 до 74,7 тис. т), проте з 2009 р. вони повністю втрачені, що, за експертними оцінками, пов'язано із впливом фінансової кризи. Найпершими були втрачені транзитні вантажопотоки, що прямували через річкові порти України з країн Європи (Албанії) та Канади до країн СНД (Російської Федерації та Казахстану) у прямому напрямку та з країн СНД (Російської Федерації, Казахстану та Узбекистану) до країн ЄС (Греції, Італії), Європи (Албанії), Азії (Сирійської Арабської Республіки) та Африки (Анголи) у зворотному напрямку [2].

Важливо відзначити також зміни у географії транзитних вантажних перевезень. У 2007 р. частка країн СНД у транзитних перевезеннях території України складала 63,2 %, ЄС — 5,3 %, інших країн — 31,6 % (без урахування трубопровідного транспорту), а в 2010 р. ці частки становили відповідно 85,4; 6,2 і 8,4 %. Такі зміни підтверджують поступову концентрацію вітчизняних транзитних послуг на теренах СНД та ЄС, що є позитивним фактором розвитку транзитного потенціалу України.

За 2011 р. у загальному обсязі експорту послуг приблизно 35 % припадало на послуги вантажного транспорту. У порівнянні з попереднім роком експорт послуг вантажного транспорту зріс на 13,4 % і становив 4,9 млрд дол. США. По відношенні до 2010 р. простежується зростання експорту послуг по всіх видах транспорту: трубопровідним транспортом надано послуг на 11,8 % більше (на 3,8 млрд. дол. США) і перевезено 11,73 тис. т; морським — на 3,4 % (на 49,8 млн. дол.) і експортовано 1266,84 тис. т; залізничним — на 21,3 % (на 488,5 млн. дол.) — 85235,97 тис. т; авіаційним — на 11,9 % (на 308,7 млн. дол.) — 4,07 тис. т; іншими видами транспорту — на 29,1 % (на 270,7 млн. дол.) — 61617,41 тис. т (табл. 1) [1, с. 14-15].

Таблиця 1

**Зовнішньоекономічні вантажопотоки через кордони України за основними видами транспорту
у 2011 р. (тис. т) [1, с. 51-52]**

Роки	Усього	у т. ч. за вантажопотоками		
		експорт	імпорт	транзит
2000	369106,82	85723,67	99382,65	184000,50
2001	355577,83	93842,67	78101,71	183633,45
2002	357332,71	99625,91	76098,84	181607,96
2003	435284,65	113500,43	102820,24	218963,98
2004	416442,66	129058,11	101754,74	185629,81
2005	419623,86	121316,84	92741,82	205565,20
2006	411663,91	113027,67	75688,12	222948,12
2007	621452,21	128017,94	106477,71	386956,56
2008	556439,76	136625,27	94391,46	325423,03
2009	400409,51	134255,65	88019,79	178134,07
2010	373695,88	142977,89	78364,21	152353,78
2011	у т. ч. за вантажопотоками			
	Усього	експорт	імпорт	транзит
Усього	402547,14	155597,71	95706,45	151242,98
автомобільний	22100,31	7447,11	9642,00	5011,20
річковий	15,86	14,58	1,28	—
залізничний	163555,15	85235,97	29649,64	48669,54
морський	5447,58	1266,84	268,67	3912,07
авіаційний	6,95	4,07	0,07	2,81
трубопровідний	135537,70	11,73	42406,45	93119,52
інше	75883,59	61617,41	13738,34	527,84

У загальному обсязі імпорту частка вантажних транспортних послуг у 2011 р. становила 2,3 %. Загалом вантажні транспортні послуги з імпорту зросли у порівнянні з 2010 р. на 23 % (143,3 млн. дол. США). Зростання відбулося майже по всіх видах транспорту крім трубопровідного: залізничним транспортом — на 25,2 % більше (42,1 млн. дол.) — 29649,64 тис. т; авіаційним — на 77,5 % (15,4 млн. дол.) — 0,07 тис. т; морським — на 3,9 % (36,4 млн. дол.) — 268,67 тис. т; трубопровідним транспортом — на 9,7 % менше ніж у 2010 р. (0,5 млн. дол.) — 42406,45 тис. т; іншими видами транспорту — на 26,2 % більше (48,9 млн. дол.) — 13738,34 тис. т [1, с. 15].

Зросли міжнародні пасажиропотоки в аеропортах України. За 2011 р. з них відправлено за кордон 5050,8 тис. пасажирів, що на 21,8 % більше, ніж за 2010 р. В той же час до України прибуло з-за кордону 5050,2 тис. пасажирів (на 21,7 % більше).

Важливу роль у розвитку транспортного комплексу України відіграє транспортна політика Європейського Союзу. Економічний простір стратегічно важливого західного сусіда України — ЄС забезпечує вільне переміщення людей, товарів, капіталів і послуг. Успішне приєднання кандидатів на вступ в ЄС до трансєвропейської мережі є попередньою умовою їх інтеграції в єв-

роринок. Основна ідея проекту «ТША» (Тгапзрогі Іпігазігазіге Азеззтепі) полягає в координації інфраструктурних проектів країн-кандидатів на вступ у ЄС з проектами, що були прийняті у Євросоюзі.

У даний час стратегія розвитку транспорту в ЄС зорієнтована не лише на безперешкодне функціонування єдиного транспортного ринку [3]. На перший план висунуто завдання створення сучасних транспортних систем, відповідних досягнутим рівням і змінам в структурі європейського господарства.

Транспортна система повинна стати технологічною, для чого слід інтенсивніше застосувати досягнення логістики і інноваційних технологій, приділяючи при цьому підвищену увагу різним аспектам безпеки на транспорті і охороні довкілля. В цілому політика ЄС в області інтермодальних перевезень направлена головним чином на вдосконалення об'єктів інфраструктури, що забезпечують об'єднання країн євросони в області міжнародних перевезень. Велика увага при розробці транспортної політики приділяється формуванню інформаційного забезпечення транспортних потоків [4].

З огляду на існуючі проблеми, важливо відзначити ризики гальмування розвитку транспортного комплексу, а саме: процесів модерні-

зації рухомого складу та об'єктів інфраструктури, що перешкоджатиме розширенню масштабів надання галузям економіки і населенню високоякісних транспортних послуг, а також зменшення транзитних вантажопотоків в обхід України, що зумовить суттєві втрати надходжень до Державного бюджету України [2; 5].

На нашу думку, стратегічні пріоритети державної політики у частині посилення розвитку транспортного комплексу України повинні бути зорієнтовані на:

- активізацію співробітництва з міжнародними організаціями, які сприяють залученню інвестицій до країн-партнерів;
- удосконалення механізму державно-приватного партнерства у транспортній галузі;
- адаптацію українського законодавства до норм міжнародного права;
- сприяння переорієнтації частини транзитних перевезень на більш екологічні види транспорту;
- реалізацію транзитного потенціалу України на магістралі морських чорноморських портів і внутрішніх водних шляхів;
- сприяння розвитку транспортної авіації.

Висновки. Транспортний комплекс України як важлива інфраструктурна галузь повинен поступово інтегруватися у європейську та світову транспортну мережу. Розвинуті міжнародні транспортні комунікації забезпечують необхідні умови для прискореного розвитку всієї глобалі-

зованої економіки. Для України важливо розробити та впровадити систему організаційно-економічних заходів щодо розвитку транспортного комплексу та належного його інституційного середовища, з обов'язковим дотриманням вимог євростандартів.

Література

1. Транспорт і зв'язок України у 2011 р. Статистичний збірник / ред. Н. В. Власенко. — Київ, 2012. — 273 с.
2. Щодо реалізації та розвитку транзитного потенціалу України. Національний інститут стратегічних досліджень. Аналітична записка / Д. К. Прейгер, О. В. Собкевич, О. Ю. Ємельянова. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: [п188. иа/ag1ic1ez/818/](http://www.nis.gov.ua/ag1ic1ez/818/).
3. Голоскоков В. Н. Формы и методы государственной поддержки логистической системы железнодорожного транспорта // Российское предпринимательство. — 2007. № 6. С. 16—23.
4. Голоскоков В. Н. Интеграционные преобразования транспортного комплекса в условиях глобализации экономики. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: [сгеа1i1uesopotu. ги/ag1ic1ez/15685/](http://www.gea1i1uesopotu.gi/ag1ic1ez/15685/).
5. Інвестиційні механізми структурних трансформацій у транспортній галузі. Аналітична записка / О. В. Собкевич, О. Ю. Ємельянова. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: [п188. иа/ag1ic1ez/995/](http://www.nis.gov.ua/ag1ic1ez/995/).

Поступила до редакції 09.04.13

© Л. Ю. Чобаль, 2013